

УДК 342.7:616-089.843:174

Публікація: 31.05.2026

doi.org/10.30970/jcl.2.2026.3

Валерія Афтанасів

Здобувачка вищої освіти 3 курсу Інституту права Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, Україна
ORCID ID: 0009-0004-2702-494X
E-mail: aftanasiv.lera2004@gmail.com

Олег Панкевич

Кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник Лабораторії прав людини імені академіка Петра Рабіновича, Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України, Львів, Україна
ORCID ID: 0000-0002-6636-1330
E-mail: pankevych9@gmail.com

Подано до друку: 04.03.2026

Рецензія 1: 17.04.2026

Рецензія 2: 23.04.2026

Затверджено до друку: 08.05.2026

МЕЖІ ДОПУСТИМОСТІ КСЕНОТРАНСПЛАНТАЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

LIMITS OF ADMISSIBILITY OF XENOTRANSPLANTATION THROUGH THE PRISM OF ANTHROPOCENTRIC CONSTITUTIONALISM

Valeriia Aftanasiv | Oleh Pankevych

Third-year Student of the Faculty of Law, Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine / Phd in Law, Docent, senior researcher of the Academician Petro Rabinovych Human Rights Laboratory, Research Institute of State Building and Local Self-Government of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine

Abstract | The article is devoted to the analysis of the limits of the admissibility of xenotransplantation through the prism of human-centered constitutionalism in the context of the transformation of modern medicine and the growing shortage of donor organs, which is particularly acute due to the realities of the ongoing russian-Ukrainian war. The starting point of the study is the proposition that technological

progress in biomedicine, in particular experimental interspecies transplantation, cannot be assessed solely on the basis of criteria of clinical expediency or practical effectiveness, but requires constitutional and legal consideration in view of the priority of human dignity, personal autonomy, and the principle of proportionality. The study argues that human-centered constitutionalism performs a normative-orientational rather than a restraining function: it does not deny the development of biomedical technologies, but sets limits beyond which the human body cannot be reduced to an object of experimental rationality. The authors pay particular attention to the distinction between the right to health, the right to health care, and the right to medical assistance, which makes it possible to more accurately define the content of the state's positive obligations in the field of high-risk medical innovations. It is argued that in conditions of organ shortage, xenotransplantation can be considered a potential tool for the state to fulfill its duty to protect life, but given the current state of scientific knowledge and legal regulation, it remains experimental and is still prohibited in Ukraine. The significance of the institution of informed consent as a manifestation of constitutionally guaranteed personal autonomy and an element of protection of human dignity is analyzed separately, as are the risks of latent coercion against vulnerable categories of patients, in particular war veterans and persons with severe injuries. It is argued that consent in the field of xenotransplantation must be supported by multi-level legal guarantees, including independent legal advice, repeated confirmation of the expression of will, and mechanisms of state responsibility. Based on an analysis of the practice of constitutional courts and foreign approaches to the protection of bodily integrity and personal autonomy, it has been proven that even under martial law, the limits of public authority's discretion in the area under study must be determined by law and subject to judicial review. The conclusions formulate proposals for the phased development of legal regulation of xenotransplantation in Ukraine from the standpoint of constitutional caution, the creation of a specialized supervisory body, and the establishment of enhanced guarantees for the protection of patients' rights, provided that human dignity remains a fundamental value of the constitutional order.

Keywords: human rights, xenotransplantation, human-centered constitutionalism, human dignity, right to health care, right to medical assistance, informed consent, bodily integrity, personal autonomy, proportionality, positive obligations of the state, bioethics, constitutional limits of biomedical interventions.

Анотація | Стаття присвячена аналізу меж допустимості ксенотрансплантації крізь призму людиноцентричного конституціоналізму в умовах трансформації сучасної медицини та зростання дефіциту донорських органів, особливо загостреного реаліями тривалої російсько-української війни. Вихідною тезою дослідження є положення про те, що технологічний прогрес у сфері біомедицини, зокрема експериментальні міжвидові трансплантації, не може оцінюватися виключно за критеріями клінічної доцільності чи практичної ефективності, а потребує конституційно-правового осмислення з огляду на пріоритет людської гідності, автономії особи та принципу пропорційності. У дослідженні обґрунтовується, що людиноцентричний конституціоналізм виконує не стримувальну, а нормативно-орієнтаційну функцію: він не заперечує розвиток біомедичних технологій, однак встановлює межі, за якими людське тіло не може бути зведено до об'єкта експериментальної раціональності. Особливу увагу авторів приділено розмежуванню права на здоров'я, права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу, що дає можливість більш точно окреслити зміст позитивних зобов'язань держави у сфері впровадження високоризикових медичних інновацій. Обґрунтовано, що в умовах дефіциту органів ксенотрансплантація може розглядатися як потенційний інструмент реалізації обов'язку держави щодо захисту життя, однак за сучасного стану наукових знань і правового регулювання вона зберігає експериментальний характер і в Україні залишається забороненою. Окремо проаналізовано значення інституту інформованої згоди як прояву конституційно гарантованої автономії особи та елементу захисту людської гідності, а також ризики латентного примусу щодо вразливих категорій пацієнтів, зокрема ветеранів війни та осіб із тяжкими пораненнями. Аргументовано, що згода у сфері ксенотрансплантації має бути підкріплена багаторівневими юридичними гарантіями, в тому числі з незалежною правовою консультацією, повторним підтвердженням волевиявлення та механізмами відповідальності держави. На основі аналізу практики конституційних судів та зарубіжних підходів до захисту тілесної недоторканності й особистої автономії доведено, що навіть за умов воєнного стану межі дискреції публічної влади у досліджуваній сфері мають визначатися законом і підлягати судовому контролю. У ви-

сновках сформульовано пропозиції щодо поетапного розвитку правового регулювання ксенотрансплантації в Україні з позицій конституційної обережності, створення спеціалізованого наглядового органу та закріплення посиленних гарантій захисту прав пацієнтів, за умови збереження пріоритету людської гідності як засадничої цінності конституційного ладу.

Ключові слова: права людини, ксенотрансплантація, людиноцентричний конституціоналізм, людська гідність, право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, інформована згода, тілесна недоторканність, автономія особи, пропорційність, позитивні обов'язки держави, біоетика, конституційні межі біомедичних втручань.

Постановка проблеми. Війна актуалізує потребу в удосконаленні конституційного ладу значно швидше, ніж будь-які політичні та наукові форуми. За умов збройної агресії абстрактні, на перший погляд, категорії - людська гідність, право на життя, позитивні зобов'язання держави щодо захисту особи - втрачають свій декларативний вимір і стають орієнтирами, крізь які здійснюється щоденна правова оцінка меж допустимого втручання у сферу людського буття. За таких умов стає очевидним, що конституціоналізм - це не лише система формальних обмежень публічної влади, а передусім ціннісно-нормативний порядок, у центрі якого перебуває людина як носій невідчужуваної гідності. Український конституціоналізм сьогодні зазнає випробувань не лише на полі бою, а й у лікарняних палатах, де вирішується доля людей із критичними ушкодженнями органів, для яких традиційна трансплантація є або недоступною, або вже запізнилою.

У реаліях війни ксенотрансплантація виходить за межі науки і, очевидно, постає важливою формою виконання позитивного обов'язку держави щодо збереження життя та здоров'я особи. Утім, саме тут виникає конституційно значуще питання: чи може держава, апелюючи до воєнної необхідності та гуманітарних міркувань, допустити втручання, правовий статус якого залишається невизначеним, а наслідки - непередбачуваними з погляду гарантій основоположних прав людини? У цій площині війна не знижує стандартів правової аргументації, а, навпаки, загострює вимогу до права зберігати нормативну визначеність, інституційну стриманість і ціннісну послідовність у вирішенні питань, що безпосередньо стосуються меж допустимого втручання в автономію та тілесну цілісність людини. Саме тут людиноцентричний конституціоналізм і виявляє свою найважливішу функцію - слугувати критерієм допустимості державного рішення в ситуаціях екзистенційного ризику.

Сьогодні держава опинилася перед реальністю масових ушкоджень життєво важливих органів у військовослужбовців (і прирівняних до них осіб) та цивільних, серед яких особливе місце посідають ветерани війни та діти, які стали жертвами воєнних дій¹. Крім того, як видається, наявні моделі трансплантації анатомічних матеріалів людського походження вже не узгоджуються ані з кількісними, ані з якісними параметрами цих втрат, а значний дефіцит донорського ресурсу поступово виходить за межі медичної проблематики й перетворюється на питання соціальної справедливості та публічної відповідальності держави. З погляду конституційного права, проблема доступу до життєво важливих медичних технологій не належить до сфери винятково галузевого регулювання, а перебуває у площині забезпечення матеріального змісту права на життя (ст. 27 Основного Закону) та на охорону здоров'я (ст. 49)².

Утім, у юридичному вимірі зазначена технологія провокує конфлікт, який не можна звести до дилеми «наука vs мораль». Передусім йдеться про фундаментальне зіткнення двох парадигм: з одного боку - людиноцентричного світогляду, який виводить людську гідність за межі утилітарного балансу користі та шкоди, а з іншого - воєнної реальності, коли держава фактично змушена переосмислювати допустимі межі медичного ризику задля порятунку життя конкретних осіб. У

¹ Афтанасів В.М. Конституційно-правове забезпечення автономії волевиявлення та гідності загиблих військовослужбовців у контексті посмертного донорства. Нове українське право. 2025. Вип. 3. С. 213. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.25>

² Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

цьому контексті досить показовим є питання: чи має право держава, апелюючи до виняткових обставин війни, толерувати експериментальні хірургічні втручання, пов'язані з ксенотрансплантацією, щодо ветеранів або важкопоранених цивільних, і де проходить межа між добровільною згодою та латентним примусом, зумовленим безальтернативністю клінічної ситуації?

Особливо проблемним є аспект участі дітей, які зазнали важких травм, у потенційних програмах ксенотрансплантації. Міжнародно-правові стандарти, зокрема положення Конвенції ООН про права дитини³, закріплюють пріоритет найкращих інтересів дитини; водночас дитина як суб'єкт права об'єктивно позбавлена повної автономії волі й фактично не здатна усвідомити віддалені біологічні та соціальні наслідки міжвидової трансплантації. У цьому контексті важливо усвідомлювати: відсутність чітко окресленого законодавчого регулювання підвищує ризик підміни гуманістичного імперативу захисту життя дитини виправданням експериментальних медичних практик, які в мирний час було б визнано неприйнятними. Саме тут людська гідність уже не функціонує як суто декларативна цінність, а наповнюється новим змістом - стає межею, яку не може перетнути навіть держава, яка перебуває у стані екзистенційної боротьби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правового регулювання трансплантації, соматичних прав і біоетичних меж медичних втручань уже тривалий час посідає помітне місце у вітчизняній правничій доктрині. У наукових працях українських авторів увагу зосереджено, зокрема, на правових та організаційних засадах трансплантації анатомічних матеріалів людині, міжнародних і національних стандартах у цій сфері, а також на питаннях цивільно-правового та адміністративно-правового регулювання відповідних правовідносин (Т. Базуріна⁴, К. Бала⁵, О. Балінська⁶, А. Герц⁷, О. Заяць⁸, О. Пасечник⁹, В. Теремецький¹⁰, Г. Терешкевич¹¹, а також І. Шпачинський¹² та Л. Печенюк¹³ у частині аналізу суміжних біоетичних викликів).

Значний масив досліджень присвячено соматичним правам і тілесному виміру прав людини, зокрема аналізу права на власне тіло, автономії волевиявлення та меж допустимого втручання у сферу тілесної недоторканності (О. Барабаш¹⁴, Т. Тарасевич¹⁵, С. Болдіжар¹⁶, В. Пішта¹⁷, а також І. Сенюта¹⁸ у частині концептуалізації права на охорону здоров'я як складової системи прав людини). Окремий напрям становлять праці, у яких розглянуто інститут інформованої згоди, біоетичні

³ Convention on the Rights of the Child of 20.11.1989. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

⁴ Базуріна Т.І. Правові та організаційні аспекти трансплантації анатомічних матеріалів людині. Кваліфікаційна робота магістра. 081 Право. Сумський державний університет. 2020. 95 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eca59042-d983-45e9-84d1-04c9d609db02/content>

⁵ Бала К.В. Міжнародно-правові та організаційні аспекти трансплантації анатомічних матеріалів людині: порівняльний аналіз стандартів та практик. Кваліфікаційна робота бакалавра. 293 «Міжнародне право». Сумський державний університет. 2025. 62 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5b0dfbf2-8599-440d-84b8-6b614188467b/content>

⁶ Балінська О.М., Заяць О.С. Деякі питання правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людині. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. №2. С. 75-79. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.12>

⁷ Герц А.А. Особливості цивільно-правового регулювання трансплантології в Україні. Право і суспільство. 2015. № 4. Ч. 3. С. 80-85.

⁸ Балінська О.М., Заяць О.С. Деякі питання правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людині. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. №2. С. 75-79. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.12>

⁹ Пасечник О.В. Стандарти Всесвітньої організації охорони здоров'я у сфері трансплантації органів та/або тканин, клітин. Право і суспільство. 2019. №5. Ч. 2. С. 189-194. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-30>

¹⁰ Теремецький В.І., Румянцев О.П. Адміністративно-правові та біоетичні питання ксенотрансплантації в Україні. Наукові записки. 2021. Серія: Право. Вип. 10. С. 45-48. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2021-10-45-48>

¹¹ Терешкевич Г.Т. Механізми реалізації державної політики в галузі трансплантології відповідно до засад біоетики. Таврійський науковий вісник. 2022. №4. С. 125-141. DOI: <https://doi.org/10.32851/tmv-pub.2021.4.18>

¹² Шпачинський І., Печенюк Л. Морально-етичні проблеми клонування людини. Молодий вчений. 2018. №5 (57). С. 203-205.

¹³ Ibid.

¹⁴ Барабаш О. Соматичні права в системі прав людини: право власності на своє тіло. Право України. 2022. № 2. С. 108-122. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2022-02-108>

¹⁵ Тарасевич Т.Ю. Реалізація соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-правові засади: дис. ...д-ра юрид. наук (спец.: 12.00.02). Київ, 2024. 479 с.

¹⁶ Болдіжар С., Пішта В. Сучасні тенденції правового забезпечення новітніх прав у сфері охорони здоров'я. Монографія. Ужгород: ФОП Сабов А.М. 2022. 250 с.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Медичне право: право людини на охорону здоров'я: монографія / І.Я. Сенюта. Львів: Астролябія, 2007. 224 с.

принципи та гарантії захисту пацієнта, зокрема в контексті посмертного донорства та інших нетрадиційних медичних практик (М. Белова¹⁹, В. Кравченко²⁰, Н. Котенко²¹, а також дослідження А. Бадиди²², А. Герц²³ та інших авторів).

Зарубіжну доктрину, залучену до дослідження, представлено працями з біомедичної етики, філософії права та конституційного права, у яких обґрунтовано основоположні принципи поваги до автономії особи, невтручання, а також розкрито значення людської гідності як конституційної категорії (Л. Бошамп²⁴, Дж. Чілдресс²⁵, Ю. Габермас²⁶, У. Візінг²⁷), зокрема на матеріалах судової практики зарубіжних конституційних судів та сучасних дискусій у європейській і англо-американській правовій думці щодо меж біотехнологічного втручання у людську природу. Окремі емпіричні та порівняльно-правові дослідження у сфері медицини та біоетики додатково ілюструють різноманітність підходів до чутливих питань тілесної автономії та рішень, пов'язаних із ризикованими медичними втручаннями (Б. Соларіно²⁸ та інші).

Водночас аналіз наявних наукових джерел дає підстави стверджувати, що, попри значний обсяг праць, присвячених трансплантації, соматичним правам і біоетиці, ксенотрансплантація досі не стала об'єктом системного осмислення *саме у площині людиноцентричного конституціоналізму*. Наявні дослідження або зосереджуються на загальних етичних чи галузевих правових аспектах, або виходять із моделей алотрансплантації, не враховуючи специфіки міжвидових втручань як окремої конституційно значущої проблеми.

Недостатньо опрацьованими залишаються питання конституційних меж допустимого медичного ризику, нормативної природи інформованої згоди в умовах крайньої терапевтичної необхідності, меж дискреції публічної влади у воєнний період, а також інституційних гарантій запобігання інструменталізації людського тіла. Саме зазначені аспекти і формують проблематику цієї статті.

Метою статті є теоретико-правове обґрунтування меж допустимості ксенотрансплантації у світлі людиноцентричного конституціоналізму, визначення конституційних критеріїв оцінки таких медичних втручань, а також формулювання пропозицій щодо розвитку національного законодавства з огляду на пріоритет людської гідності, автономії особи та принципу пропорційності.

Виклад основного матеріалу. Еволюція праворозуміння конституційно-правових приписів, які окреслюють допустимі межі використання досягнень науки і техніки в біомедичній сфері, поступово сформувала підґрунтя для становлення окремого напрямку доктринальних пошуків, який у сучасній літературі визначають як біоконституціоналізм²⁹. Варто звернути увагу й на те, що Конституція України³⁰, закріплюючи систему основоположних прав і свобод, не виокремлює тілесно зумовлені права людини в самостійну категорію, що, на нашу думку, узгоджується з підходами, відображеними в практиці Конституційного Суду України. При цьому відсутність конституційного

¹⁹ Белова М.В. Фундаментальні етичні принципи трансплантації органів: міжнародні стандарти та сучасний український контекст. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. №5. Ч. 3. С. 482-489. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.73>

²⁰ Кравченко В.Ю., Котенко Н.А. Інформована згода як невід'ємний елемент сучасної біоетики. Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 лютого 2024 року). Запоріжжя: ЗДМФУ, 2024. С. 99-101.

²¹ Ibid.

²² Herzanych V.M., Badyda A.Yu., Buletsa N.V., Svyshcho V.Yu. Ethical and legal principles of biomedical research. Wiadomości Lekarskie. 2025. Vol. 4. P. 943-948. DOI: <https://doi.org/10.36740/WLek/203907>

²³ Герц А.А. Особливості цивільно-правового регулювання трансплантології в Україні. Право і суспільство. 2015. № 4. Ч. 3. С. 80-85.

²⁴ Beauchamp L., Childress J. Principles of Biomedical Ethics. Oxford University Press. 1979. 314 p.

²⁵ Ibid.

²⁶ Habermas J. The Future of Human Nature. Polity Press. 2003. 127 p.

²⁷ Wiesing U. The judgment of the German Federal Constitutional court regarding assisted suicide: a template for pluralistic states? Journal of Medical Ethics. 2021. Vol. 48(8). P. 542-546. DOI: <https://doi.org/10.1136/medethics-2021-107233>

²⁸ Solarino, B., Bruno, F., Frati, G., Dell'erba, A., and Frati, P. A national survey of Italian physicians' attitudes towards end-of-life decisions following the death of eluana englaro. Intensive Care Med. 2011. Vol. 37 (3). P. 542-549. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00134-011-2132-5>

²⁹ Тарасевич Т.Ю. Реалізація соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук (спец.: 12.00.02). Київ, 2024. С. 4.

³⁰ Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

відображення соматичного виміру прав людини суттєво звужує можливості їх повноцінного нормативного опосередкування у межах розділу II Основного Закону та ускладнює вироблення послідовних правових орієнтирів для регулювання новітніх біомедичних практик.

У фаховій літературі та регуляторній практиці поняття ксенотрансплантації має усталений зміст, який використовують у медичному, біотехнологічному та правовому контекстах. У підходах, вироблених, зокрема, контрольними органами Сполучених Штатів, під цим терміном розуміють медичні втручання, пов'язані з пересадженням, імплантацією або введенням людині живих клітин, тканин чи органів тваринного походження, а також застосування людських біологічних матеріалів, що перебували в контакті з живими клітинами тварин поза межами організму³¹. Зазначена інтерпретація істотно розширює зміст цієї категорії порівняно з класичною моделлю трансплантації між людьми (алотрансплантації). Подібні підходи зафіксовано й у медичній термінології³², де ксенотрансплантацію розглядають як міжвидову трансплантацію від тварини до людини, на відміну від алотрансплантації, що передбачає пересадження алотрансплантата від представника певного біологічного виду іншому представникові того самого виду³³. Саме ці дефініції покладено в основу сучасних міжнародних досліджень і клінічних протоколів, оскільки вони дають змогу окреслити не лише сам об'єкт втручання, а й коло специфічних ризиків та правових наслідків, пов'язаних з імунологічною несумісністю та загрозою міжвидової передачі інфекції.

На нашу думку, таке розуміння ксенотрансплантації є принципово важливим і для правового аналізу, адже саме використання біологічних матеріалів нелюдського походження в людському організмі зумовлює потребу в особливих механізмах правового регулювання, підвищених стандартах отримання інформованої згоди та посиленій увазі до ризиків для публічного здоров'я, які не можуть залишатися поза межами законодавчої конкретизації.

Утім, питання меж допустимості ксенотрансплантації, на якому і зосереджено основну увагу у цій статті, не можна розглядати лише як питання медичної політики - це питання самого змісту конституційного права людини на життя та здоров'я, яке в сучасному вітчизняному правопорядку є найвищою конституційною цінністю. Основний Закон проголошує право на життя (ст. 27) та право на охорону здоров'я (ст. 49)³⁴, які становлять ядро конституційно-правового механізму захисту фізичних та соматичних прав особи³⁵. У цьому контексті ксенотрансплантація як новітня біомедична практика впливає не лише на правовий статус пацієнта, а й на визначення меж між правами людини та медичною наукою - розмежування, яке має бути осмислене крізь призму людиноцентричного конституціоналізму.

У науковій доктрині конституційного права право на охорону здоров'я переважно трактують як складник ширшого фундаментального права на життя. Це відображено у вітчизняних дослідженнях³⁶, присвячених аналізу конституційно-правової природи права на медичну допомогу із застосуванням трансплантації³⁷. Автори цих досліджень апелюють до змісту Конституції України, яка не лише закріплює державні гарантії прав людини, а й покладає на державу обов'язок створювати ефективні механізми їхньої реалізації за допомогою юридично дієвих інструментів. Одним із них є конституційно-правовий механізм забезпечення права на трансплантацію³⁸ - елемент, який охоплює державні зобов'язання щодо забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та захисту здоров'я особи в контексті складних медичних втручань.

³¹ Xenotransplantation. FDA. URL: <https://www.fda.gov/vaccines-blood-biologics/xenotransplantation>

³² WHO Guiding Principles on Human Cell, Tissue and Organ Transplantation of 2010. URL: <https://bit.ly/4ksY7d2>

³³ Алотрансплантація. URL: <https://bit.ly/303tf6N>

³⁴ Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

³⁵ Барабаш О. Соматичні права в системі прав людини: право власності на своє тіло. Право України. 2022. № 2. С. 108. DOI: <https://doi.org/10.33498/loou-2022-02-108>

³⁶ Сенюта І.Я. Право людини на охорону здоров'я та його законодавче забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2006. 217 с.

³⁷ Плотницька С.Б. Поняття «конституційно-правовий механізм забезпечення права на трансплантацію в Україні» та його елементи. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. Серія: Право. Вип. 63. С. 89. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.15>

³⁸ Ibid.

У межах конституційно-правового аналізу окресленої проблематики доцільно розмежувати право на охорону здоров'я та право на медичну допомогу, оскільки їхнє функціональне й нормативне навантаження істотно різняться, що є принципово важливим для реалізації високотехнологічних медичних втручань, зокрема ксенотрансплантації. Право на охорону здоров'я слід розглядати як складну суб'єктивну категорію, що охоплює не лише можливість отримувати медичні послуги, а й право на підтримання належного фізичного та психічного стану. Іншим аспектом цього права є обов'язок уповноваженого суб'єкта - здебільшого держави - забезпечувати його кожному. Втім, стан здоров'я не можуть повністю контролювати ні сама особа, ні інші суб'єкти. З огляду на цю специфіку можна стверджувати, що ні власні активні дії особи, ні дії третіх осіб не гарантують досягнення бажаного стану здоров'я. Це вказує на його частково формальний, але водночас конституційно захищений характер³⁹. Натомість предметом правового забезпечення стає не результат у вигляді гарантованого стану здоров'я, а умови, процедури й інструменти його охорони та відновлення. У контексті перспектив легалізації ксенотрансплантації це положення набуває особливого значення, адже ефективність втручання залежить не так від дій медичних установ, як від біологічних та імунологічних чинників, що виходять за межі безпосереднього контролю людини чи держави.

Модель безоплатної медичної допомоги, розкрита у правових позиціях вітчизняного органу конституційної юрисдикції, виходить із того, що держава бере на себе обов'язок фінансово забезпечувати надання лише тих її видів, які мають чітко визначений правовий статус і внесені до системи публічно легітимованих медичних послуг (Рішення Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року № 10-рп/2002⁴⁰). Ідеться насамперед не про формальну відсутність прямої оплати з боку пацієнта, а про інституційне покриття відповідних витрат коштом публічних фінансових ресурсів. Однак така логіка імпліцитно передбачає наявність попередньо зафіксованого юридичного «дозволу» на відповідне втручання як на соціально прийнятну та юридично допустиму медичну практику.

Отже, ксенотрансплантація, яка в чинному законодавстві України залишається поза межами дозволеного медичного обігу й фактично має заборонний статус (ч. 1 ст. 18 Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17 травня 2018 року № 2427-VIII⁴¹), не може бути концептуально інтегрована ні до змісту права на медичну допомогу, ні до сфери позитивних зобов'язань держави щодо її фінансування. Вона перебуває на стику наукового експерименту та клінічної практики, де аргументи щодо захисту здоров'я чи навіть життя людини ще не набувають форми конституційно значущої вимоги до держави забезпечити відповідне втручання. Саме тут простежується межа між правом на охорону здоров'я як нормативно гарантованою системою можливостей і правом на медичну допомогу як сукупністю юридично визнаних та інституційно забезпечених форм лікувального впливу, поза які навіть людиноцентричний конституціоналізм не може виходити без порушення власних засадничих принципів.

У контексті ксенотрансплантації зазначене розмежування дає змогу визначити межі допустимого втручання у сферу тілесної цілісності людини, відокремлюючи безумовне право на збереження життя від експериментальних медичних практик, ефективність яких не є гарантованою. Водночас це створює підстави для правового визначення ролі добровільної інформованої згоди⁴² та державного контролю за дотриманням біоетичних і правових стандартів. Отже, саме конституційне трактування права на охорону здоров'я та доступу до медичної допомоги є основою для оцінки правомірності ксенотрансплантації в умовах людиноцентричного підходу, коли захист життя

³⁹ Ковригіна В.Є. Співвідношення детермінант «право на охорону здоров'я» та «право на медичну допомогу». Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2016. №3 (100). С. 221.

⁴⁰ Рішення Конституційного Суду України від 29.05.2002 №10-рп/2002 (справа №1-13/2002). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02>

⁴¹ Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 №2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>

⁴² Афтанасів В.М., Панкевич О.З., Барабаш О.О. Інформована згода донора як гарантія забезпечення конституційних прав у процесі постмортальної репродукції. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. Серія: Право. Вип. 88. Ч. 4. С. 235. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.34>

і здоров'я особи залишається пріоритетом навіть за наявності високих ризиків і наукової невизначеності.

Однак, на відміну від трансплантації анатомічних матеріалів людського походження, ксенотрансплантація як предмет регулювання майже не має прямого нормативного визначення в українському законодавстві, що є очевидною прогалиною з погляду забезпечення конституційних приписів. Розглядаючи це питання, слід зазначити, що держава в межах своїх позитивних зобов'язань повинна не лише запровадити чіткі законодавчі норми щодо допустимості, умов та обмежень такої практики, а й встановити юридичні гарантії захисту прав реципієнтів і суспільства, що зумовлені потенційними ризиками інфекційних та зоонозних загроз. Подібні ризики, поряд із медичними, мають і конституційно-правові наслідки, оскільки безпосередньо стосуються фундаментального права на життя.

Інститут інформованої згоди в окресленому вимірі є способом реалізації автономії особи в її конституційному значенні. Відповідно, ідеться не лише про фіксацію волевиявлення пацієнта, а й про нормативне втілення поваги до людської гідності як засадничої цінності правопорядку. Доктрина переконливо наголошує, що в умовах застосування високоризикових біомедичних втручань, до яких належить і ксенотрансплантація, інформована згода не може бути одноразовою: вона має стати складником ширшого комплексу заходів, зокрема тривалого медичного спостереження за реципієнтом, забезпечення його доступу до правничої допомоги, функціонування механізмів компенсації заподіяної шкоди⁴³, а також інших інструментів захисту, які не вичерпуються конструкцією класичного договору про надання медичних послуг⁴⁴.

Показово, що Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ, Страсбурзький суд) послідовно розглядає втручання у сферу тілесної цілісності крізь призму ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод⁴⁵, підкреслюючи, що автономія особи та її здатність ухвалювати рішення щодо власного тіла становлять складник приватного життя (зокрема у справах «Pretty v. the United Kingdom»⁴⁶, «Glass v. the United Kingdom»⁴⁷, «V.C. v. Slovakia»⁴⁸). Унаслідок такої концептуальної побудови гарантій конституційні права на охорону здоров'я, особисту недоторканність і автономію волевиявлення набувають чіткої практичної визначеності й у світлі підходів ЄСПЛ мають діяти як механізми захисту від свавільних втручань і непропорційного перенесення медичного ризику на людину навіть тоді, коли йдеться про порятунок життя в умовах відсутності альтернатив.

Варто зауважити, що хоча ЄСПЛ аналізує право на охорону здоров'я найчастіше крізь призму ст. 8 Конвенції⁴⁹, він також розширює захист фізичної недоторканності в медичному контексті, визнаючи, що держави можуть мати позитивні зобов'язання щодо забезпечення доступу до медичних послуг, зокрема на засадах інформованої згоди та послідовного медичного нагляду (справа «Mayboroda v. Ukraine» щодо інформованої згоди пацієнта⁵⁰), що фактично кореспондує зі змістом позитивних зобов'язань за ст. 2 у сфері охорони життя та здоров'я.

Людиноцентричний конституціоналізм у зарубіжних системах охорони здоров'я утверджується через конкретизацію меж допустимого втручання в людське тіло в юрисдикційних рішеннях. Показово, що в правопорядках, які традиційно орієнтуються на ідею «human dignity» як засадничу конституційну цінність (передусім у німецькій⁵¹ та ширше - континентально-європейській традиції), межі медичного втручання вибудовуються не навколо технічної можливості реалізації тієї чи

⁴³ Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine of 04.04.1997. URL: <https://rm.coe.int/168007cf98>

⁴⁴ Кравченко В.Ю., Котенко Н.А. Інформована згода як невід'ємний елемент сучасної біоетики. Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 лютого 2024 року). Запоріжжя: ЗДМФУ, 2024. С. 99.

⁴⁵ European Convention on Human Rights of 04.11.1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

⁴⁶ Pretty v. the United Kingdom. App 2346/02. Judgement 29.04.2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60448>

⁴⁷ Glass v. the United Kingdom. App 61827/00. Judgement 09.03.2004. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61663>

⁴⁸ V.C. v. Slovakia. App 18968/07. Judgement 08.11.2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-107364>

⁴⁹ European Convention on Human Rights of 04.11.1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

⁵⁰ Mayboroda v. Ukraine. App 14709/07. Judgement 13.04.2023. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224077>

⁵¹ Geddert-Steinacher T. Menschenwürde als Verfassungsbegriff. Aspekte der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zu Art. 1 Abs. 1 Grundgesetz. Duncker & Humblot, 2006. 17 p. URL: https://www.duncker-humblot.de/_files_media/leseproben/9783428468737.pdf

іншої процедури, а навколо її сумісності зі статусом людини як самоцілі, а не засобу. Достатньо звернутися до підходів Федерального конституційного суду Німеччини, який послідовно вибудовує доктрину людської гідності як «об'єктивного ціннісного порядку», що виключає можливість трактування людини як засобу досягнення мети навіть тоді, коли йдеться про захист життя чи розвиток медицини⁵². У людиноцентричній парадигмі будь-яка біомедична технологія, здатна перетворити людину на об'єкт технічного впливу, підлягає не утилітарному зіставленню користі й шкоди, а оцінці на відповідність конституційному статусу особи як самоцілі. Тому в німецькій конституційній юриспруденції питання тілесної цілісності та біомедичних втручань системно пов'язують із забороною інструменталізації людини, а не лише з вимогами безпеки чи ефективності⁵³.

Водночас у конституційній практиці Італії⁵⁴ та Іспанії⁵⁵ простежується інша, але не менш показова методологія аргументації: там суди дедалі частіше розглядають охорону здоров'я як сферу, в якій позитивні обов'язки держави співіснують із чіткими межами втручання в приватну автономію⁵⁶. Конституційні суди зазначених держав не трактують медичний прогрес як простий засіб реалізації «публічного інтересу», а наголошують, що навіть у випадках терапевтичної необхідності держава не може ігнорувати позиційну нерівність між пацієнтом та медичною системою⁵⁷ й ризик перетворення згоди на форму вимушеного погодження. У такій перспективі ксенотрансплантація неминуче опиняється в полі конституційної оцінки: не як заборонена «*per se*» («сама по собі»), а як практика, що потребує особливо ретельного конституційного контролю, оскільки вона зачіпає ядро особистої автономії та тілесної ідентичності.

Показово, що й у французькій конституційній юрисдикції⁵⁸, де категорію гідності було інтегровано в позитивне право насамперед через судову доктрину, біомедичні втручання оцінюють крізь призму того, чи не руйнують вони символічний і правовий статус людського тіла як такого, що не може бути об'єктом комерційного обігу або біологічного втручання за критеріями доцільності. Нарешті, в державах загального права, насамперед у Сполученому Королівстві⁵⁹ та США⁶⁰, увага зосереджена на захисті «*personal autonomy*» і «*bodily integrity*», однак і тут простежується споріднена за суттю конституційна логіка: автономія пацієнта та тілесна недоторканність не можуть бути підпорядковані навіть найблагороднішій меті - порятунку життя - без чіткого усвідомлення меж допустимого ризику та відповідальності держави за інституційний контекст такого вибору⁶¹. Відмінність полягає радше в стилі юридичного міркування, ніж у його ціннісному ядрі: в обох моделях право наполягає на тому, що медицина не може підміняти собою конституційний стандарт захисту людської гідності.

Зіткнення терапевтичної необхідності з конституційно зумовленими обмеженнями особливо виразно виявляється в сучасних експериментальних практиках ксенотрансплантації. Протягом 2022-2023 років у США було здійснено пересадки серця від генетично модифікованих свиней

⁵² Bundesverfassungsgericht. Urteil vom 15. Januar 1958 (BVerfGE 7, 198).

URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/1958/01/rs19580115_1bvr040051.html

⁵³ Wiesing U. The judgment of the German Federal Constitutional court regarding assisted suicide: a template for pluralistic states? *Journal of Medical Ethics*. 2021. Vol. 48(8). P. 542. DOI: <https://doi.org/10.1136/medethics-2021-107233>

⁵⁴ Italian Constitutional Court, Judgment №135/2024 (ECLI:IT:COST:2024:135).

URL: https://www.cortecostituzionale.it/uploads/legal_summary/legal-summary-135-of-2024-6862479247363.pdf

⁵⁵ Spanish Constitutional Court, Judgment 44/2023 (9 May 2023).

URL: <http://www.tribunalconstitucional.es/en/jurisprudencia/Paginas/resoluciones-traducidas.aspx>

⁵⁶ Spanish Constitutional Court restricts autonomous communities' regulatory power to expand universal access to health care, deepening health inequity. Judgment 134/2017.

URL: <https://cesr.org/sites/default/files/ENGLISH%20-%20Spain%20joint%20statement%20on%20%20STC%20.pdf>

⁵⁷ Solarino, B., Bruno, F., Frati, G., Dell'erba, A., and Frati, P. A national survey of Italian physicians' attitudes towards end-of-life decisions following the death of eluana englaro. *Intensive Care Med*. 2011. Vol. 37 (3). P. 542-549. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00134-011-2132-5>

⁵⁸ Conseil constitutionnel, Décision n° 94-343/344 DC du 27 juillet 1994 (Loi relative au respect du corps humain). URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1994/94343_344DC.htm

⁵⁹ Airedale NHS Trust v. Bland (1993) AC 789 (House of Lords). United Kingdom. URL: https://thaddeuspope.com/images/Bland_1993.pdf

⁶⁰ United States Supreme Court, Cruzan v. Director, Missouri Department of Health, 497 U.S. 261 (1990).

URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/497/261/>

⁶¹ Beauchamp L., Childress J. *Principles of Biomedical Ethics*. Oxford University Press. 1979. 314 p.

людині, а також трансплантації нирок, які засвідчили тимчасову, але клінічно значущу функціональність - від кількох тижнів до кількох місяців⁶². У 2024-2025 роках з'явилися дані про експериментальні імплантації печінки та легень від генетично модифікованих тварин, що свідчить про поступове розширення спектра органів, залучених до таких втручань⁶³. Наведені приклади не роблять ксенотрансплантацію стандартом медичної допомоги і не позбавляють її експериментального статусу, однак вони принципово змінюють конституційно-правову оптику проблеми: тепер ідеться не про гіпотетичні випадки майбутнього, а про реальні практики, які потребують законодавчого перегляду крізь призму людської гідності, автономії та меж допустимого біомедичного втручання.

Саме тут людиноцентричний конституціоналізм виявляє свою найвагомішу функцію: він не заперечує технологічного розвитку як такого, але наполягає на тому, що навіть за значного дефіциту органів і крайньої терапевтичної необхідності держава не може дозволити перетворення людського тіла на об'єкт експериментальної раціональності, відірваної від вимог правової визначеності, пропорційності та інституційної відповідальності. У цьому контексті слід апелювати до філософії людської гідності та її нормативного змісту. Цілком слушною є думка судді Конституційного Суду України О. Гришук, яка зазначає, що «конституційне значення людської гідності має центральну нормативну роль. Людська гідність як конституційна цінність є фактором, який об'єднує права людини в єдине ціле, що забезпечує їх нормативну єдність. Остання виражається трьома способами: по-перше, цінність людської гідності служить нормативною базою конституційних прав, викладених у конституції; по-друге, служить тлумачним принципом для визначення обсягу конституційних прав, включаючи право на гідність людини; по-третє, значення людської гідності відіграє важливу роль у визначенні пропорційності статуту, що обмежує конституційне право»⁶⁴.

Детальніше варто зупинитися на ролі ЄСПЛ як «живого права» в контексті захисту права на життя⁶⁵: прецедентна практика ЄСПЛ неодноразово підкреслювала, що держави мають позитивні зобов'язання щодо захисту життя, які виходять за межі простого утримання від дій, що безпосередньо призводять до смерті, і передбачають ужиття розумних заходів для мінімізації реальних ризиків для життя та здоров'я осіб. Наприклад, тлумачачи статтю 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод⁶⁶, Суд визнає, що право на життя вимагає від держави вживати превентивних заходів для захисту осіб, стосовно яких існує реальний ризик («Osman v. United Kingdom»⁶⁷). Водночас у рішенні Великої палати у справі «Calvelli and Ciglio v. Italy» Суд підтвердив, що позитивні зобов'язання, серед іншого, передбачають забезпечення належного правового середовища, яке гарантує ефективний захист права на життя, зокрема з можливістю судового реагування на факти загрози життю, а не лише формальне дотримання правових гарантій⁶⁸. З наведеного вбачається, що тлумачення статті 2 Страсбурзьким судом безпосередньо резонує з питанням ксенотрансплантації, оскільки воно визначає вимоги не лише до національного законодавства, а й до імплементації біоетичних та медичних стандартів захисту життя і здоров'я як складників правопорядку в демократичному суспільстві.

Зрештою, автори сучасних вітчизняних досліджень конституційного права слушно зазначають, що конституційно-правовий механізм забезпечення права на трансплантацію передбачає не лише усунення законодавчих прогалин, а й створення відповідних інструментів захисту права на

⁶² US Experts Carry Out Second Pig-to-Human Heart Transplant. Science & Health. 2023. URL: <https://www.voanews.com/a/us-experts-carry-out-second-pig-to-human-heart-transplant-/7281556.html>

⁶³ World's First Pig Liver Transplant Keeps Man Alive for 171 Days in China. The Times of India. 2025. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/world/china/worlds-first-pig-liver-transplant-keeps-man-alive-for-171-days-in-china/articleshow/124408492.cms>

⁶⁴ Гришук О. Філософія людської гідності у праві. Право України. 2018. № 9. С. 20.

⁶⁵ Кононенко В.П. Практика Європейського суду з прав людини як «живе право» та конституційне право на життя. Правова держава. 2019. Вип. 35. С. 89. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.35.181338>

⁶⁶ European Convention on Human Rights of 04.11.1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

⁶⁷ Osman v. United Kingdom. App 87/1997/871/1083. Judgement 28.10.1998. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58257>

⁶⁸ Calvelli and Ciglio v. Italy. App 32967/96. Judgement 17.01.2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329>

медичну допомогу загалом - з урахуванням принципів справедливості, доступності та недискримінації⁶⁹.

Варто зазначити, що взаємозв'язок біоетики та людиноцентричного конституціоналізму є значно глибшим, ніж проста кореляція між моральними застереженнями науки та юридичними обмеженнями державної влади. Біоетика в цьому контексті постає як внутрішній ціннісний критерій конституційної допустимості втручання у сферу людської тілесності, життя та біологічної ідентичності⁷⁰. Власне, людиноцентричний конституціоналізм, що ґрунтується на верховенстві гідності людини над утилітарними міркуваннями публічної політики, не може існувати окремо від біоетичних обмежень, адже саме вони окреслюють межу, за якою технологічний прогрес перетворюється з інструменту захисту людини на загрозу її статусу як самоцінності.

Цікаво, що в класичній доктрині конституціоналізму тілесність людини тривалий час розглядалася радше як неявна передумова правового статусу особи, аніж як самостійний об'єкт нормативної охорони⁷¹. Втім, розвиток біомедицини, трансплантології, генетичних технологій та репродуктивних практик змусив право безпосередньо звернутися до питань, які раніше залишалися на периферії юридичного аналізу: меж допустимого втручання в людське тіло, співвідношення згоди та вразливості, допустимості використання біологічного матеріалу, ризику інструменталізації людини задля наукового чи публічного інтересу⁷².

Людиноцентричний конституціоналізм, своєю чергою, наповнює біоетичні принципи нормативним змістом, перетворюючи їх із моральних імперативів на критерії юридичної легітимності державної політики у сфері біомедицини. Повага до людської гідності, пріоритет інтересів особи над інтересами науки чи суспільної користі, заборона поводження з людиною виключно як із засобом - ці положення є своєрідними межами, що зв'язують законодавця, публічну адміністрацію і навіть суд у процесі оцінювання допустимості реалізації біомедичних практик. Відтак біоетика та конституціоналізм не протиставляються за моделлю «наука - мораль», а перебувають у нормативній взаємозалежності: перша наповнює другу антропологічним змістом, а друга - надає першій юридичної сили.

В аспекті ксенотрансплантації цей зв'язок виявляється особливо чітко. З одного боку, біоетика наголошує на обережності, вказуючи на ризики міжвидового втручання. З іншого боку, людиноцентричний конституціоналізм не допускає зведення таких застережень до суто заборонної логіки, оскільки на практиці це може тлумачитися як фактична відмова держави від виконання своїх позитивних зобов'язань щодо захисту життя та здоров'я особи. Зрештою, взаємодія біоетики та людиноцентричного конституціоналізму дає змогу уникнути двох протилежних концепцій: з позицій біоетики - технократичного детермінізму, за якого будь-яке технологічно можливе втручання визнається допустимим; у конституційному вимірі - правового консерватизму, що під гаслом захисту гідності фактично закріплює обмеженість медичних шансів на життя. Вочевидь, біоетика та конституціоналізм функціонують як взаємні орієнтири, завдяки яким право зберігає здатність одночасно захищати людину від надмірного втручання й не позбавляти її шансу на порятунок там, де наука вже пропонує реальну, хоч і ризиковану, можливість.

Висновки. У підсумку проведеного дослідження можна констатувати, що ксенотрансплантація в сучасних умовах не обмежується біомедичними дискусіями, а набуває виразного конституційно-правового виміру. У реаліях тривалої війни та значного дефіциту донорських органів держава об'єктивно стикається з тим, що традиційні моделі трансплантаційної допомоги вже не відповідають реальним масштабам медичних втрат. Очевидно, за таких обставин розвиток відповідних технологій має розглядатися не як відступ від людиноцентричних засад, а як одна з можливих

⁶⁹ Чорненко Д.С. Трансплантація органів і тканин людського організму: стан та проблеми правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2021. №3. С. 61. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2021.09>

⁷⁰ Афтанасів В.М., Панкевич О.З. Постмортальна репродукція: біоетичні та правові аспекти. Державотворення та правотворення в умовах війни та післявоєнний період: збірник тез доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 12 грудня 2024 року) / Упорядники: Д.Є. Забзалюк, Р.Я. Демків. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 12.

⁷¹ Beauchamp L., Childress J. Principles of Biomedical Ethics. Oxford University Press. 1979. 314 p.

⁷² Habermas J. The Future of Human Nature. Polity Press. 2003. 127 p.

форм реалізації позитивних обов'язків держави щодо захисту життя та здоров'я людини. Водночас слід зазначити, що нинішній стан правового регулювання, за якого ксенотрансплантація фактично залишається забороненою, не може вважатися ні стабільним, ні концептуально виправданим у довгостроковій перспективі.

Особливу увагу варто приділити нормативному наповненню принципу добровільної (інформованої) згоди. У сфері ксенотрансплантації згода не може тлумачитися формально, за зразком стандартних медичних процедур, оскільки йдеться про втручання з підвищеним рівнем біологічного, правового та соціального ризиків. На наше переконання, доцільним є законодавче закріплення багатоетапної моделі волевиявлення, яка передбачатиме не лише первинну згоду, а й її повторне підтвердження, обов'язкову незалежну правову консультацію для пацієнта, а також письмову фіксацію усвідомлення не лише медичних, а й правових наслідків втручання. Для осіб, які перебувають у вразливому становищі, - насамперед ветеранів війни та осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій, - доцільно передбачити додаткові гарантії, покликані мінімізувати ризик латентного примусу, зумовленого безальтернативністю клінічної ситуації.

Окремого законодавчого регулювання потребує й питання участі дітей у будь-яких формах ксенотрансплантації. З огляду на положення статті 52 Конституції України⁷³ та європейські стандарти захисту прав дитини, виправдано видається законодавча заборона застосування таких втручань щодо неповнолітніх принаймні до накопичення достатнього клінічного досвіду та формування усталених міжнародних стандартів безпеки. Альтернативною моделлю могло б стати запровадження виключно судової процедури надання дозволу, за якої кожен конкретний випадок підлягав би індивідуальному оцінюванню крізь призму принципу найкращих інтересів дитини з обов'язковим залученням органів опіки та піклування й незалежних експертів.

У контексті воєнного стану особливого значення набуває також проблема меж дискреції виконавчої влади. Неприпустимим є перенесення важливих рішень щодо допустимості ксенотрансплантації на рівень підзаконного регулювання чи відомчих інструкцій. Своєю чергою, будь-які обмеження прав пацієнта, зокрема пов'язані з обов'язком довготривалого медичного нагляду або з можливим обмеженням певних соціальних прав, мають установлюватися виключно законом, переслідуючи легітимну мету та відповідати критерію пропорційності державного втручання. У цьому разі доречним є впровадження обов'язкового судового контролю за рішеннями про застосування ксенотрансплантації, що кореспондувало б стандартам статті 8 Конвенції⁷⁴ та практиці ЄСПЛ щодо захисту тілесної недоторканності й приватного життя.

Водночас удосконалення законодавчого регулювання неможливе без належного інституційного виміру. В Україні слід створити спеціалізований національний орган або постійну міждисциплінарну комісію з питань ксенотрансплантації, наділену не лише консультативними, а й реальними наглядовими повноваженнями. Запровадження відповідного інституційного механізму має забезпечити узгодження позитивних зобов'язань держави щодо охорони життя з її обов'язком утримуватися від інструменталізації людини, що є одним із наріжних каменів людиноцентричного конституційного світогляду.

Отже, перспектива розвитку ксенотрансплантації в Україні не може обмежуватися ні збереженням фактичної заборони як вияву статичності правового регулювання, ні поспішною лібералізацією під впливом медичної необхідності. Насамперед йдеться про поступове формування такої моделі правового регулювання, за якої держава, з одного боку, свідомо сприятиме розвитку цієї медичної практики в умовах тривалої війни та дефіциту донорських органів, а з іншого - забезпечить, щоб технологічний прогрес не випереджав право настільки, що людська гідність перетворювалася б на змінну величину.

⁷³ Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

⁷⁴ European Convention on Human Rights of 04.11.1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Beauchamp L., Childress J. Principles of Biomedical Ethics. Oxford University Press. 1979. 314 p.
2. Geddert-Steinacher T. Menschenwürde als Verfassungsbegriff: Aspekte der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts zu Art. 1 Abs. 1 Grundgesetz. Duncker Humblot, 2006. 17 p. URL: https://www.duncker-humblot.de/_files_media/leseproben/9783428468737.pdf
3. Habermas J. The Future of Human Nature. Polity Press. 2003. 127 p.
4. Herzanych V.M., Badyda A.Yu., Buletsa N.V., Svyshcho V.Yu. Ethical and legal principles of biomedical research. Wiadomości Lekarskie. 2025. Vol. 4. P. 943-948. DOI: <https://doi.org/10.36740/WLek/203907>
5. Solarino, B., Bruno, F., Frati, G., Dell'era, A., and Frati, P. A national survey of Italian physicians' attitudes towards end-of-life decisions following the death of eluana englaro. Intensive Care Med. 2011. Vol. 37 (3). P. 542-549. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00134-011-2132-5>
6. US Experts Carry Out Second Pig-to-Human Heart Transplant. Science Health. 2023. URL: <https://www.voanews.com/a/us-experts-carry-out-second-pig-to-human-heart-transplant-/7281556.html>
7. Wiesing U. The judgment of the German Federal Constitutional court regarding assisted suicide: a template for pluralistic states? Journal of Medical Ethics. 2021. Vol. 48(8). P. 542-546. DOI: <https://doi.org/10.1136/medethics-2021-107233>
8. World's First Pig Liver Transplant Keeps Man Alive for 171 Days in China. The Times of India. 2025. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/world/china/worlds-first-pig-liver-transplant-keeps-man-alive-for-171-days-in-china/articleshow/124408492.cms>
9. Алотрансплантація. URL: <https://bit.ly/3O3tf6N>
10. Афтанасів В.М. Конституційно-правове забезпечення автономії волевиявлення та гідності загиблих військовослужбовців у контексті посмертного донорства. Нове українське право. 2025. Вип. 3. С. 210-218. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.25>
11. Афтанасів В.М., Панкевич О.З. Постмортальна репродукція: біоетичні та правові аспекти. Державотворення та правотворення в умовах війни та післявоєнний період: збірник тез доповідей учасників Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 12 грудня 2024 року) / Упорядники: Д.Є. Забзалюк, Р.Я. Демків. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. С. 12-15.
12. Афтанасів В.М., Панкевич О.З., Барабаш О.О. Інформована згода донора як гарантія забезпечення конституційних прав у процесі постмортальної репродукції. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. Серія: Право. Вип. 88. Ч. 4. С. 232-239. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.34>
13. Базуріна Т.І. Правові та організаційні аспекти трансплантації анатомічних матеріалів людині. Кваліфікаційна робота магістра. 081 Право. Сумський державний університет. 2020. 95 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eca59042-d983-45e9-84d1-04c9d609db02/content>
14. Бала К.В. Міжнародно-правові та організаційні аспекти трансплантації анатомічних матеріалів людині: порівняльний аналіз стандартів та практик. Кваліфікаційна робота бакалавра. 293 «Міжнародне право». Сумський державний університет. 2025. 62 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5b0dfbf2-8599-440d-84b8-6b614188467b/content>
15. Балинська О.М., Заяць О.С. Деякі питання правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів людині. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. №2. С. 75-79. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.12>
16. Барабаш О. Соматичні права в системі прав людини: право власності на своє тіло. Право України. 2022. № 2. С. 108-122. DOI: <https://doi.org/10.33498/loiu-2022-02-108>
17. Болдіжар С., Пішта В. Сучасні тенденції правового забезпечення новітніх прав у сфері охорони здоров'я. Монографія. Ужгород: ФОП Сабов А.М. 2022. 250 с.
18. Белова М.В. Фундаментальні етичні принципи трансплантації органів: міжнародні стандарти та сучасний український контекст. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. №5. Ч. 3. С. 482-489. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.73>
19. Герц А.А. Особливості цивільно-правового регулювання трансплантології в Україні. Право і суспільство. 2015. № 4. Ч. 3. С. 80-85.
20. Грищук О. Філософія людської гідності у праві. Право України. 2018. № 9. С. 14-28.
21. Ковригіна В.Є. Співвідношення детермінант «право на охорону здоров'я» та «право на медичну допомогу». Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2016. №3 (100). С. 219-230.
22. Кононенко В.П. Практика Європейського суду з прав людини як «живе право» та конституційне право на життя. Правова держава. 2019. Вип. 35. С. 89-95. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.35.181338>
23. Кравченко В.Ю., Котенко Н.А. Інформована згода як невід'ємний елемент сучасної біоетики. Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині): зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 лютого 2024). Запоріжжя: ЗДМФУ, 2024. С. 99-101.
24. Медичне право: право людини на охорону здоров'я: монографія / І.Я. Сенюта. Львів: Астролябія, 2007. 224 с.
25. Пасечник О.В. Стандарти Всесвітньої організації охорони здоров'я у сфері трансплантації органів та/або тканин, клітин. Право і суспільство. 2019. №5. Ч. 2. С. 189-194. DOI: [10.32842/2078-3736-2019-5-2-30](https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-30)

26. Плотницька С.Б. Поняття «конституційно-правовий механізм забезпечення права на трансплантацію в Україні» та його елементи. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2021. Серія: Право. Вип. 63. С. 88-92. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.15>
27. Сенюта І.Я. Право людини на охорону здоров'я та його законодавче забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2006. 217 с.
28. Тарасевич Т.Ю. Реалізація соматичних прав людини в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук (спец.: 12.00.02). Київ, 2024. 479 с.
29. Теремецький В.І., Румянцев О.П. Адміністративно-правові та біоетичні питання ксенотрансплантації в Україні. Наукові записки. 2021. Серія: Право. Вип. 10. С. 45-48. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2021-10-45-48>
30. Терешкевич Г.Т. Механізми реалізації державної політики в галузі трансплантології відповідно до засад біоетики. Таврійський науковий вісник. 2022. №4. С. 125-141. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.4.18>
31. Чорненька Д.С. Трансплантація органів і тканин людського організму: стан та проблеми правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2021. №3. С. 59-63. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2021.09>
32. Шпачинський І., Печенюк Л. Морально-етичні проблеми клонування людини. Молодий вчений. 2018. №5 (57). С. 203-205.

Перелік юридичних документів:

33. Airedale NHS Trust v. Bland (1993) AC 789 (House of Lords). United Kingdom. URL: https://thaddeuspope.com/images/Bland_1993.pdf
34. Bundesverfassungsgericht. Urteil vom 15. Januar 1958 (BVerfGE 7, 198). URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/1958/01/rs19580115_1bvr040051.html
35. Calvelli and Ciglio v. Italy. App 32967/96. Judgement 17.01.2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329>
36. Conseil constitutionnel, Décision n° 94-343/344 DC du 27 juillet 1994 (Loi relative au respect du corps humain). URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1994/94343_344DC.htm
37. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine of 04.04.1997. URL: <https://rm.coe.int/168007cf98>
38. Convention on the Rights of the Child of 20.11.1989. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
39. European Convention on Human Rights of 04.11.1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
40. Glass v. the United Kingdom. App 61827/00. Judgement 09.03.2004. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61663>
41. Italian Constitutional Court, Judgement №135/2024 (ECLI:IT:COST:2024:135). URL: https://www.cortecostituzionale.it/uploads/legal_summary/legal-summary-135-of-2024-6862479247363.pdf
42. Mayboroda v. Ukraine. App 14709/07. Judgement 13.04.2023. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224077>
43. Osman v. United Kingdom. App 87/1997/871/1083. Judgement 28.10.1998. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58257>
44. Pretty v. the United Kingdom. App 2346/02. Judgement 29.04.2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60448>
45. Spanish Constitutional Court restricts autonomous communities' regulatory power to expand universal access to health care, deepening health inequity. Judgment 134/2017. URL: https://cesr.org/sites/default/files/ENGLISH%20_%20Spain%20joint%20statement%20on%20%20STC%20.pdf
46. Spanish Constitutional Court, Judgement 44/2023 (9 May 2023). URL: <http://www.tribunalconstitucional.es/en/jurisprudencia/Paginas/resoluciones-traducidas.aspx>
47. United States Supreme Court, Cruzan v. Director, Missouri Department of Health, 497 U.S. 261 (1990). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/497/261/>
48. V.C. v. Slovakia. App 18968/07. Judgement 08.11.2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-107364>
49. WHO Guiding Principles on Human Cell, Tissue and Organ Transplantation of 2010. URL: <https://bit.ly/4ksY7d2>
50. Xenotransplantation. FDA. URL: <https://www.fda.gov/vaccines-blood-biologics/xenotransplantation>
51. Конституція України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
52. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: Закон України від 17.05.2018 №2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>
53. Рішення Конституційного Суду України від 29.05.2002 №10-рп/2002 (справа №1-13/2002). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02>

References

Bibliography:

1. Aftanasiv V.M. Konstytutsiino-pravove zabezpechennia avtonomii volevyiavlennia ta hidnosti zahybylykh viis-kovoslužbovtiv u konteksti posmertnoho donorstva. *Nove ukrainske pravo*. 2025. Vyp. 3. S. 210-218. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.25>
2. Aftanasiv V.M., Pankevych O.Z. Postmortalna reproduktsiia: bioetychni ta pravovi aspekty. *Derzhavotvorennia ta pravotvorennia v umovakh viiny ta pisliavoiennyi period: zbirnyk tez dopovidei uchasykiv Vseukrainskoho kruhloho stolu (m. Lviv, 12 hrudnia 2024 roku) / Uporiadnyky: D.YE. Zabzaliuk, R.YA. Demkiv*. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2024. S. 12-15.
3. Aftanasiv V.M., Pankevych O.Z., Barabash O.O. Informovana zghoda donora yak harantiia zabezpechennia konstytut-siinykh prav u protsesi postmortalnoi reproduktsii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu*. 2025. Serii: Pravo. Vyp. 88. CH. 4. S. 232-239. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.34>
4. Alotransplantatsiia. URL: <https://bit.ly/303tf6N>
5. Bala K.V. Mizhnarodno-pravovi ta orhanizatsiini aspekty transplantatsii anatomicnykh materialiv liudyni: porivnialnyi analiz standartiv ta praktyk. *Kvalifikatsiina robota bakalavra*. 293 «Mizhnarodne pravo». Sumskiy derzhavnyi universytet. 2025. 62 s. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5b0dfbf2-8599-440d-84b8-6b614188467b/content>
6. Balynska O.M., Zaiats O.S. Deiaki pytannia pravovoho rehuliuвання transplantatsii anatomicnykh materialiv liudyni. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2023. №2. S. 75-79. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.12>
7. Barabash O. Somatychni prava v systemi prav liudyny: pravo vlasnosti na svoje tilo. *Pravo Ukrainy*. 2022. № 2. S. 108-122. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2022-02-108>
8. Bazurina T.I. Pravovi ta orhanizatsiini aspekty transplantatsii anatomicnykh materialiv liudyni. *Kvalifikatsiina ro-bota mahistra*. 081 Pravo. Sumskiy derzhavnyi universytet. 2020. 95 s. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/eca59042-d983-45e9-84d1-04c9d609db02/content>
9. Beauchamp L., Childress J. *Principles of Biomedical Ethics*. Oxford University Press. 1979. 314 p.
10. Bielova M.V. Fundamentalni etychni pryntsyipy transplantatsii orhaniv: mizhnarodni standarty ta suchasnyi ukrainskyi kontekst. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2025. №5. CH. 3. S. 482-489. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.3.73>
11. Boldizhar S., Pishta V. Suchasni tendentsii pravovoho zabezpechennia novitnykh prav u sferi okhorony zdorovia. *Monohrafiia*. Uzhhorod: FOP Sabov A.M. 2022. 250 s.
12. Chornenka D.S. Transplantatsiia orhaniv i tkanyn liudskoho orhanizmu: stan ta problemy pravovoho rehuliuвання. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2021. №3. S. 59-63. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2021.09>
13. Geddert-Steinacher T. Menschenwürde als Verfassungsbegriff: Aspekte der Rechtsprechung des Bundesverfas-sungsgerichts zu Art. 1 Abs. 1 Grundgesetz. *Duncker Humblot*, 2006. 17 p. URL: https://www.duncker-humblot.de/_files_media/leseproben/9783428468737.pdf
14. Habermas J. *The Future of Human Nature*. Polity Press. 2003. 127 p.
15. Herts A.A. Osoblyvosti tsyvilno-pravovoho rehuliuвання transplantologii v Ukraini. *Pravo i suspilstvo*. 2015. № 4. CH. 3. S. 80-85.
16. Herzanych V.M., Badyda A.Yu., Buletsa N.V., Svyshcho V.Yu. Ethical and legal principles of biomedical research. *Wi-adości Lekarskie*. 2025. Vol. 4. P. 943-948. DOI: <https://doi.org/10.36740/WLek/203907>
17. Hryshchuk O. Filosofiia liudskoi hidnosti u pravi. *Pravo Ukrainy*. 2018. № 9. S. 14-28.
18. Kononenko V.P. Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak «zhyve pravo» ta konstytutsiine pravo na zhyttia. *Pravova derzhava*. 2019. Vyp. 35. S. 89-95. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.35.181338>
19. Kovryhina V.YE. Spivvidnoshennia determinant «pravo na okhoronu zdorovia» ta «pravo na medychnu dopomohu». *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. 2016. №3 (100). S. 219-230.
20. Kravchenko V.YU., Kotenko N.A. Informovana zghoda yak nevidiemnyi element suchasnoi bioetyky. *Sotsialno-etychni ta deontologichni problemy suchasnoi medytsyny (nemedychni problemy v medytsyni): zb. materialiv V Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii (28-29 liutoho 2024 roku)*. Zaporizhzhia: ZDMFU, 2024. S. 99-101.
21. *Medychne pravo: pravo liudyny na okhoronu zdorovia: monohrafiia / I.YA. Seniuta*. Lviv: Astrolabiia, 2007. 224 s.
22. Pasechnyk O.V. Standarty Vsesvitnoi orhanizatsii okhorony zdorovia u sferi transplantatsii orhaniv ta/abo tkanyn, klityn. *Pravo i suspilstvo*. 2019. №5. CH. 2. S. 189-194. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-2-30>
23. Plotnitska S.B. Poniattia «konstytutsiino-pravovyi mekhanizm zabezpechennia prava na transplantatsiiu v Ukraini» ta yoho elementy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu*. 2021. Serii: Pravo. Vyp. 63. S. 88-92. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.15>
24. Seniuta I.YA. Pravo liudyny na okhoronu zdorovia ta yoho zakonodavche zabezpechennia v Ukraini (zahalnoteoretychne doslidzhennia): dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Lviv, 2006. 217 s.
25. Shpachynskiy I., Pecheniuk L. Moralno-etychni problemy klonuvannia liudyny. *Molodyi vchenyi*. 2018. №5 (57). S. 203-205.

26. Solarino, B., Bruno, F., Frati, G., Dellerba, A., and Frati, P. A national survey of Italian physicians attitudes towards end-of-life decisions following the death of eluana englaro. *Intensive Care Med.* 2011. Vol. 37 (3). P. 542-549. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00134-011-2132-5>
27. Tarasevych T.YU. Realizatsiia somatychnykh prav liudyny v Ukraini ta zarubizhnykh krainakh: konstytutsiino-pravovi zasady: dys. ...d-ra yuryd. nauk (spets.: 12.00.02). Kyiv, 2024. 479 s.
28. Teremetskyi V.I., Rumiantsev O.P. Administratyvno-pravovi ta bioetychni pytannia ksenotransplantatsii v Ukraini. *Naukovi zapysky.* 2021. Serii: Pravo. Vyp. 10. S. 45-48. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-9230-2021-10-45-48>
29. Tereshkevych H.T. Mekhanizmy realizatsii derzhavnoi polityky v haluzi transplantolohii vidpovidno do zasad bioetyky. *Tavriyskyi naukovyi visnyk.* 2022. №4. S. 125-141. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.4.18>
30. US Experts Carry Out Second Pig-to-Human Heart Transplant. *Science Health.* 2023. URL: <https://www.voanews.com/a/us-experts-carry-out-second-pig-to-human-heart-transplant-/7281556.html>
31. Wiesing U. The judgment of the German Federal Constitutional court regarding assisted suicide: a template for pluralistic states? *Journal of Medical Ethics.* 2021. Vol. 48(8). P. 542-546. DOI: <https://doi.org/10.1136/medethics-2021-107233>
32. Worlds First Pig Liver Transplant Keeps Man Alive for 171 Days in China. *The Times of India.* 2025. URL: <https://timesofindia.indiatimes.com/world/china/worlds-first-pig-liver-transplant-keeps-man-alive-for-171-days-in-china/articleshow/124408492.cms>

List of legal documents:

33. *Airedale NHS Trust v. Bland* (1993) AC 789 (House of Lords). United Kingdom. URL: https://thaddeuspope.com/images/Bland_1993.pdf
34. Bundesverfassungsgericht. Urteil vom 15. Januar 1958 (BVerfGE 7, 198). URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/1958/01/rs19580115_1bvr040051.html
35. *Calvelli and Ciglio v. Italy.* App 32967/96. Judgement 17.01.2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329>
36. Conseil constitutionnel, Décision n° 94-343/344 DC du 27 juillet 1994 (Loi relative au respect du corps humain). URL: https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1994/94343_344DC.htm
37. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine of 04.04.1997. URL: <https://rm.coe.int/168007cf98>
38. Convention on the Rights of the Child of 20.11.1989. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
39. European Convention on Human Rights of 04.11.1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG
40. *Glass v. the United Kingdom.* App 61827/00. Judgement 09.03.2004. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61663>
41. Italian Constitutional Court, Judgement №135/2024 (ECLI:IT:COST:2024:135). URL: https://www.cortecostituzionale.it/uploads/legal_summary/legal-summary-135-of-2024-6862479247363.pdf
42. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 №254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
43. *Mayboroda v. Ukraine.* App 14709/07. Judgement 13.04.2023. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-224077>
44. *Osman v. United Kingdom.* App 87/1997/871/1083. Judgement 28.10.1998. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58257>
45. *Pretty v. the United Kingdom.* App 2346/02. Judgement 29.04.2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60448>
46. Pro zastosuvannia transplantatsii anatomicznykh materialiv liudyni: Zakon Ukrainy vid 17.05.2018 №2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>
47. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 29.05.2002 №10-rp/2002 (sprava №1-13/2002). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02>
48. Spanish Constitutional Court restricts autonomous communities regulatory power to expand universal access to health care, deepening health inequity. Judgment 134/2017. URL: https://cesr.org/sites/default/files/ENGLISH%20_%20Spain%20joint%20statement%20on%20%20STC%20.pdf
49. Spanish Constitutional Court, Judgement 44/2023 (9 May 2023). URL: <http://www.tribunalconstitucional.es/en/jurisprudencia/Paginas/resoluciones-traducidas.aspx>
50. United States Supreme Court, *Cruzan v. Director, Missouri Department of Health*, 497 U.S. 261 (1990). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/497/261/>
51. *V.C. v. Slovakia.* App 18968/07. Judgement 08.11.2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-107364>
52. WHO Guiding Principles on Human Cell, Tissue and Organ Transplantation of 2010. URL: <https://bit.ly/4ksY7d2>
53. Xenotransplantation. FDA. URL: <https://www.fda.gov/vaccines-blood-biologics/xenotransplantation>